

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 11 stycznia 2018 r.

Adam Bodnar

XI.801.5.2017.AKB

Pan
Jarosław Gowin
Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
ul. Hoża 20
00-529 WARSZAWA

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, który zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. z 2016 r. poz. 1219) pełni również funkcję niezależnego organu do spraw równego traktowania, chciałbym zwrócić uwagę Pana Ministra na **problem związany ze sformułowaniem definicji legalnej „młodego naukowca”**, określonej w art. 2 pkt 19 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U. z 2016 r. poz. 2045, z późn. zm.; dalej jako: u.z.f.n.). W mojej opinii wskazany wyżej przepis może mieć charakter dyskryminujący ze względu na zamieszczone w nim kryterium wieku.

Zgodnie z art. 2 pkt 19 u.z.f.n. ilekroć w ustawie jest mowa o „młodym naukowcu” należy przez to rozumieć „osobę prowadzącą działalność badawczo-rozwojową, która w roku ubiegania się o przyznanie środków finansowych na naukę kończy nie więcej niż 35 lat”. W dalszej części definicji wprowadzono pewne odstępstwa, związane z okresową niezdolnością do pracy lub korzystaniem z urlopów związanych z rodzicielstwem: „jeżeli osoba ta przebywała na urlopie macierzyńskim, urlopie na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopie ojcowskim, urlopie rodzicielskim lub urlopie wychowawczym, udzielonych na zasadach określonych w przepisach Kodeksu pracy albo pobierała zasiłek chorobowy lub świadczenia rehabilitacyjne w związku z niezdolnością do pracy, w tym spowodowaną chorobą wymagającą rehabilitacji leczniczej, to może się ubiegać o środki finansowe na naukę po ukończeniu 35 roku życia przez okres odpowiadający czasowi przebywania na tych urloпах albo okresowi pobierania tego zasiłku lub świadczenia, jednakże okresy te nie mogą łącznie przekroczyć dwóch lat”.

Ustawodawca zdecydował się oprzeć definicję „młodego naukowca” na dwóch miernikach. Pierwszym z nich jest szeroko sformułowany warunek prowadzenia działalności naukowej, który nie budzi wątpliwości. Równorzędnym wymogiem uczyniono jednak metrykalny wiek danej osoby, który w przypadku tej grupy naukowców nie może przekroczyć 35 lat. Pragnę wyrazić przekonanie, że uzależnienie przyznania statusu młodego naukowca od ściśle określonego wieku, prowadzi do nierównego traktowania osób, które przekroczyły wskazany próg z przyczyn, jakie nie powinny przesądzać o pozbawieniu ich możliwości wsparcia, z którego korzystają ich młodszy koledzy i koleżanki znajdujący się na podobnym etapie rozwoju kariery naukowej.

Sprecyzowanie w akcie prawa powszechnie obowiązującego pojęcia „młodego naukowca” ma na celu przede wszystkim ustalenie kategorii podmiotów, do których kierowane są różnego rodzaju konkursy, stypendia, granty i programy służące wsparciu pracy naukowej i badawczej oraz ułatwianiu rozwoju kariery naukowej przez możliwość uzyskania dodatkowych środków finansowych. Niewątpliwie powyższe należy traktować jako element szeroko rozumianego systemu wsparcia. Oznacza to, że kryteriów, od których zależy przyznanie statusu młodego naukowca, nie sposób odczytywać jedynie w kontekście ich technicznej funkcji, gdyż od kwalifikacji do tej grupy lub wykluczenia z niej zależy często prowadzenie i postęp badań, tak ważnych dla rozwoju polskiej nauki.

Należy zwrócić uwagę, że w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego zasada równości wynikająca z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP polega na równym traktowaniu podmiotów, charakteryzujących się jednakowymi cechami wspólnymi, bez różnicowań deprecjonujących, jak i faworyzujących. Równość wobec prawa oznacza zatem, że dopuszczalne jest odmienne traktowanie przez prawo różnych adresatów norm prawnych, którzy owej cechy wspólnej nie mają. Trybunał Konstytucyjny podkreślał wielokrotnie, że różne traktowanie przez ustawodawcę określonych grup podmiotów – aby było konstytucyjnie dopuszczalne – powinno, w pierwszej kolejności, opierać się na ustaleniu przejrzystych oraz sprawiedliwych kryteriów różnicowania jednostek. Równość oznacza też bowiem zasadność wybrania tego, a nie innego kryterium różnicowania adresatów norm prawnych (por. orzeczenie TK z 9 marca 1988 r., sygn. U 7/87).

Korelatem przestrzegania zasady równości jest zakaz dyskryminacji, wynikający z art. 32 ust. 2 Konstytucji. Oznacza on m.in. niedopuszczalność wprowadzania regulacji różnicujących sytuację prawną adresatów norm, wyłącznie oraz ze względu na indywidualne (osobowe) cechy adresata normy prawnej, takie jak wiek, płeć, bądź pochodzenie społeczne.

Dyskryminacja stanowi kwalifikowany przejaw nierównego traktowania, a zakaz dyskryminacji ma charakter uniwersalny. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym oraz gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Naruszenie

zakazu dyskryminacji przejawia się zarówno przez pogorszenie sytuacji prawnej określonej grupy podmiotów, jak również polepszenie sytuacji danej klasy podmiotów w stosunku do podmiotów podobnych. Rozróżnia się przy tym dyskryminację bezpośrednią, opartą na niedozwolonych i oczywistych kryteriach różnicujących oraz dyskryminację pośrednią, w sytuacji gdy pozornie neutralne kryterium różnicujące prowadzi do niedopuszczalnego zróżnicowania podmiotów podobnych.

Dyskryminacja ze względu na wiek ma miejsce wówczas, kiedy dana osoba, z powodu swojego wieku, traktowana jest gorzej niż inna osoba w podobnej sytuacji. Analiza omawianego przepisu art. 2 pkt 19 u.z.f.n. prowadzi do wniosku, że **definicja legalna młodego naukowca w niej zamieszczona zawiera element wieku, który ma charakter dyskryminujący** w stosunku do osób, które z różnych przyczyn zdecydowały się w późniejszym wieku na rozpoczęcie kariery naukowej (np. zdecydowały się na rozpoczęcie studiów doktoranckich w okresie późniejszym niż etap następujący bezpośrednio po ukończeniu studiów magisterskich).

W mojej opinii wiek metrykalny, w którym dana osoba rozpoczęła pracę naukową nie może być wyznacznikiem różnicującym jej sytuację względem pozostałych osób ubiegających się o środki na badania, gdyż nie jest to cecha relewantna. W omawianym w tym piśmie przypadku, wydaje się, że ustawodawca błędnie wybrał wiek metrykalny osoby fizycznej (wymieniony zresztą w art. 32 ust. 2 Konstytucji jako typowe kryterium dyskryminujące) w charakterze atrybutu wyznaczającego dojrzałość naukową – w miejsce innego kryterium, które byłoby adekwatne do celów tej regulacji.

W mojej opinii, odpowiednie kryterium wskazane zostało w art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Nauki (Dz.U. z 2016 r., poz. 1071, z późn. zm.), w którym zdefiniowano „osobę rozpoczynającą karierę naukową” przyjmując, że rozumie się przez to „osobę nieposiadającą stopnia naukowego doktora lub osobę, która nie wcześniej niż 7 lat przed rokiem wystąpienia z wnioskiem o przyznanie środków finansowych na badania naukowe lub prace rozwojowe uzyskała stopień naukowy doktora; do okresu tego nie wlicza się przerw związanych z urlopem macierzyńskim, urlopem na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopem ojcowskim, urlopem rodzicielskim lub urlopem wychowawczym, udzielonych na zasadach określonych w przepisach Kodeksu pracy albo pobieraniem zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego w związku z niezdolnością do pracy, w tym spowodowaną chorobą wymagającą rehabilitacji leczniczej”.

W świetle powyższej definicji **każda osoba, która nie uzyskała stopnia doktora albo uzyskała go, ale nie wcześniej niż 7 lat przed danym rokiem, jest osobą rozpoczynającą karierę naukową.** Biorąc powyższe pod uwagę zasadne wydaje się ujednolicenie obu definicji i utożsamienie „młodego naukowca” z u.z.f.n. z „osobą

rozpoczynającą karierę naukową” z ustawy o Narodowym Centrum Nauki, co postulowała również Rada Młodych Naukowców w uchwałach nr 9/2012 z dnia 28 grudnia 2012 r. oraz 3/2013 z dnia 12 lipca 2013 r. Jednocześnie, aby zapobiec nadużywaniu statusu młodego naukowca przez zbyt długi czas, zaproponowano wprowadzenie daty początkowej prowadzenia działalności badawczej, liczonej od rozpoczęcia pierwszych studiów doktoranckich, wszczęcia pierwszego przewodu doktorskiego albo zawarcia pierwszej umowy o pracę związanej z prowadzeniem działalności badawczo-rozwojowej.

Analiza pojęć „młodego naukowca” oraz „osoby rozpoczynającej karierę naukową” wskazuje na zbieżność ich desygnatów. Skoro ustawodawca zdecydował się niejako na powielenie przedmiotowych definicji, konieczne wydaje się ich ujednoczenie. Zmiana przedmiotowego przepisu ustawy o zasadach finansowania nauki wydaje się być wskazana również ze względu na postulat spójności prawa, jako cechy nadrzędnej, którą powinien charakteryzować się system prawny.

Biorąc powyższe pod uwagę, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2017 r. poz. 958), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie podjęcia działań zmierzających do przeprowadzenia nowelizacji art. 2 pkt 19 ustawy o zasadach finansowania nauki w taki sposób, aby miernik wieku został zastąpiony kryterium uwzględniającym okres prowadzenia działalności naukowej. Pragnę wyrazić przekonanie, że tak sformułowany wskaźnik pozwoli na skorzystanie z możliwości płynących z posiadania tego statusu wszystkim młodym uczonym, definiowanym przez rzeczywisty okres ich aktywności naukowej. Będę wdzięczny za poinformowanie o podjętych decyzjach.

[*Adam Bodnar*]